

**KNJIŽNIČNI PROGRAMI ZDRAVSTVENE PODRŠKE
ZA KORISNIKE U GRADSKOJ KNJIŽNICI I ČITAONICI
VINKOVCI USMJERENI DOBROBITI I KVALITETI
ŽIVOTA ZAJEDNICE**

**LIBRARY HEALTH SUPPORT PROGRAMS FOR USERS IN
THE VINKOVCI CITY LIBRARY AIMED AT THE WELL-BEING
AND QUALITY OF LIFE OF THE COMMUNITY**

Klaudija Mandić

Gradska knjižnica i čitaonica Vinkovci
klaudija@gkvk.hr

Iva Grković

Gradska knjižnica i čitaonica Vinkovci
iva@gkvk.hr

UDK / UDC: 027.022:[021.4:613] (497.54 Vinkovci)
Prethodno priopćenje / Preliminary communication
<https://doi.org/10.30754/vbh.66.3.1078>
Primljeno / Received: 31. 7. 2023.
Prihvaćeno / Accepted: 7. 10. 2023.

Sažetak

Cilj. Cilj je rada odgovoriti na pitanje zadovoljavaju li programi zdravstvene podrške potrebe korisnika Gradske knjižnice i čitaonice Vinkovci i jesu li ti programi prepoznati kao programi namijenjeni njihovoj dobrobiti i promicanju kvalitete života. Isto tako važno je bilo osvijestiti koliko su bogate i sadržajne zbirke vinkovačke knjižnice namijenjene promicanju kvalitete života.

Metodologija. Istraživanje je provedeno od 12. do 25. rujna 2022. godine. U istraživanju je korištena metoda anketiranja kako bi se dobili odgovori na pitanja o zadovoljstvu korisnika programima podrške u Gradskoj knjižnici i čitaonici Vinkovci. Mrežno dostupnu anketu ispunilo je ukupno 276 ispitanika, odnosno korisnika Gradske knjižnice i čitaonice Vinkovci i manji broj nekorisnika. *Online* anketa rađena je i analizirana

u programu Google Forms. Anketa je slana elektroničkom poštom korisnicima Knjižnice koji su pri učlanjenju dali privolu ili su korisnici u Knjižnici osobno zamoljeni da popune anketu koja je bila dostupna na mrežnim stranicama i društvenim mrežama Knjižnice.

Rezultati. Rezultati istraživanja ukazuju na to da velik broj korisnika Knjižnicu smatra prijateljskim mjestom gdje im se nudi bogat izbor literature namijenjene promicanju kvalitete života. Programi podrške u svrhu promicanja dobrobiti i kvalitete života zajednice djelomično su prepoznati kao takvi i Knjižnica bi trebala aktivnije promovirati tu vrstu sadržaja.

Društveni značaj. Sudjelovanjem u anketnom istraživanju ispitanicima je omogućeno da svojim komentarima vezanim za programe podrške ukažu na prednosti i nedostatke ponuđenog sadržaja od strane knjižničara, ali i da utječu na poboljšanje programa podrške namijenjene promicanju kvalitete života.

Originalnost/vrijednost. Rezultati istraživanja mogu biti pomoć pri planiranju novih knjižničnih sadržaja i usluga u svrhu promicanja kvalitete života korisnika, a mogu se primijeniti i u drugim knjižnicama u Republici Hrvatskoj.

Ključne riječi: Gradska knjižnica i čitaonica Vinkovci; korisnici; kvaliteta života; odabir i nabava knjižnične građe; programi podrške.

Abstract

Purpose. The aim of the paper is to answer the question of whether the health support programs meet the needs of the users of the Vinkovci City Library and whether these programs are recognized as programs intended for their well-being and promoting the quality of life. Likewise, it was important to raise awareness of how rich and comprehensive are the Library collections intended to promote the quality of life.

Methodology. The research was conducted from September 12 to 25, 2022. The survey method was used in the research to obtain answers to questions about user satisfaction with the support programs in the Vinkovci City Library. A total of 276 respondents completed the online survey, mainly the users of the Vinkovci City Library and a smaller number of non-users. The online survey was conducted and analyzed in the Google Forms program. The survey was sent by e-mail to the Library users who had given their consent when joining, or the Library users were asked to fill out a survey that was available on the Library's website and social networks.

Findings. The research results indicate that a large number of users consider the library a friendly place where they are offered a rich selection of literature intended to promote quality of life. The support programs promoting the well-being and quality of life of the community are partially recognized. In the future, the library should promote this type of content more actively.

Originality/value. The results of the research can help in planning new library contents and services to promote the quality of life of users and can be applied in other libraries in the Republic of Croatia.

Keywords: quality of life; selection and acquisition of library materials; support programs; users; The Vinkovci City Library

1. Uvod

Narodne su se knjižnice kroz povijest često suočavale s različitim društvenim promjenama koje su poticale transformaciju unutar samih knjižnica i njihovih usluga, ali i društvenih zajednica. Njihovo je djelovanje usmjereno na stvaranje mogućnosti za osobni kreativni razvoj, stvaranje poticajne okoline za razvoj aktivnog građanstva i promicanja svih oblika pismenosti (Vrkić Dimić, 2014). Naime korisnici dolaze u knjižnice ne samo kako bi tražili potrebne informacije ili posudili određenu literaturu nego im je knjižnica i mjesto susreta, mjesto na kojem se osjećaju ugodno i mjesto na kojem se povezuju s ostalim članovima zajednice. Narodne knjižnice „kombiniraju svoje tradicionalne zadaće nabave, obrade, čuvanja i davanja na korištenje knjižnične građe s novim ulogama u potpori informiranja, smanjivanja digitalnog jaza, cjeloživotnom učenju, okupljanju djece i odraslih, društvenom uključivanju, društvenoj integraciji i društvenoj koheziji u lokalnoj zajednici“ (Sabolović-Krajina, 2020). Britanska je spisateljica Ann Cleeves prilikom otvorenja „The Word, National Centre for the Written Word“¹ u sjeveroistočnom dijelu Engleske opisala važnost knjižnica istaknuvši kako su knjižnice iznimno važne jer omogućavaju članovima zajednice bavljenje pričama zahvaljujući kojima se svijet gleda tuđim očima, prihvaćaju tuđa gledišta i tako postaju tolerantniji, empatičniji i puni razumijevanja, pomažući u stvaranju kohezivnog i inkluzivnijeg društva i zajednice. Upravo narodne knjižnice imaju ključnu ulogu u pružanju društvenih i mentalnih komponenti zdravlja putem potpore obrazovanju, potpore zapošljavanju i inicijative za digitalno uključivanje. Shannon Mattern (2014) u svom članku „Library as infrastructure“, pišući o knjižnici – prostoru, imenujući je kao čitaonicu, centar za socijalnu skrb, inovacijski laboratorij, postavlja pitanje: „Koliko daleko možemo proširiti javnu knjižnicu?“ Pritom ističe širinu koju knjižnica posjeduje nudeći svoje različite usluge. Autoričino je stajalište da se narodne knjižnice često vide kao „institucije mogućnosti“, koje otva-

¹ The Word, National Centre for the Written Word je knjižnica otvorena 2016. godine u South Shieldu, Engleska. Predstavlja odstupanje od tradicionalnog poimanja knjižnice kao hrama tišine te promovira ulogu knjižnice kao mjesta za dijeljenje i učenje bez ograničenja. Word kombinira izvore tradicionalne knjižnice sa širokim rasponom digitalnih interaktivnih zona za učenje i istraživanje, slaveći pripovijedanje u svim njegovim oblicima. To uključuje fleksibilan izložbeni prostor, FabLab s 3D-pisačima i vinilnim i laserskim rezačima, televizijski i radijski studio, dječji prostor za pripovijedanje, OpenZone IT paket i niz interaktivnih platformi za gledanje s pogledom na rijeku Tyne.

raju vrata obespravljenima. Ljudi posjećuju knjižnice kako bi pristupili internetu, pohađali različite tečajeve, predavanja, dobili pomoć oko životopisa ili traženja posla, itd. Naposljedku Mattern (2014) postavlja jedno univerzalno pitanje: „Koje ideje, vrijednosti i društvene odgovornosti možemo postaviti unutar materijalnih sustava knjižnice – njezinih zidova i žica, polica i poslužitelja?“. Odgovor na to pitanje leži upravo u nastojanjima narodnih knjižnica da kao mjesta susreta svojim korisnicima osiguraju programe i usluge koje poboljšavaju kvalitetu života kako pojedinca tako i cijele zajednice.

2. Briga za dobrobit članstva i knjižnične zajednice

Pojam dobrobiti/blagostanja obuhvaća sve načine na koje ljudi pozitivno doživljavaju i ocjenjuju svoj život. Prema Tovu (2018) dobrobit je širok pojam bitan i na mikro (osobnoj) i na makro (društvenoj) razini, a uključuje holističku procjenu vlastitog mentalnog zdravlja, tjelesnog zdravlja, životnih uvjeta, kvalitetu društvenog života, sposobnost ostvarenja vlastitih potencijala i opće zadovoljstvo životom. S obzirom na to da ne postoji konsenzus oko jedinstvene definicije dobrobiti/blagostanja, postoji opće slaganje da dobrobit u najmanju ruku uključuje prisutnost pozitivnih emocija i raspoloženja (zadovoljstvo, sreća), odsutnost negativnih emocija (depresija, tjeskoba), zadovoljstvo životom, ispunjenost i pozitivno funkcioniranje. Razni istraživači (Diener, 2000; Frey and Stutzer, 2002; Keyes, 2002; Strine et. al. 2007; Fujiwara, Lawton and Mourato, 2015; Banks, 2022) proučavali su različite aspekte dobrobiti/blagostanja koji su uključivali tjelesno, ekonomsko, socijalno, emocionalno i psihološko blagostanje te opće zadovoljstvo životom. Ono što je svima zajedničko jest činjenica da dobrobit/blagostanje integrira mentalno zdravlje (um) i fizičko zdravlje (tijelo), što rezultira holističkim pristupima prevenciji bolesti i promicanju zdravlja. Prema HRQOL²-u „zdravlje je više od odsutnosti bolesti; to je resurs koji omogućuje ljudima da ostvare svoje težnje, zadovolje svoje potrebe i da se nose s okolišem kako bi živjeli dug, produktivan i plodan život“.

Kada govorimo o narodnim knjižnicama u kontekstu dobrobiti/blagostanja, možemo reći da većina usluga pridonosi dobrobiti jer su knjižnice te koje već nude razne resurse koji izravno ili neizravno podupiru zdravlje i dobrobit odraslih i mladih ljudi koji žive u zajednici. Svojom ulogom u poboljšanju univerzalnog pristupa informacijama, narodne knjižnice pridonose sveukupnom znanju, digitalnoj i zdravstvenoj pismenosti. Knjižnični su djelatnici osobe od povjerenja koje povezuju posjetitelje s resursima unutar i izvan knjižnice. Starijim ili nepriviligiranim osobama s nezadovoljnim odnosima i društvenom interakcijom knjižnice pružaju društvenu, emocionalnu i moralnu potporu i potiču povezivanje sa sličnim

² The Health Related Quality of Life (HRQOL) program – Program kvalitete života povezane sa zdravljem.

osobama kako bi se smanjila izolacija. Johnson (2012) u svom članku „How do public library create social capital? An analysis off interactions between library staff and patrons“, analizirajući podatke koji se odnose na društveni kapital, ističe važne koncepte narodnih knjižnica. Naime Johnson još jednom naglašava važnost fizičkog mjesta knjižnice, korištenja knjižnice kao neformalnog mjesta susreta i kao sigurnog mjesta koje korisnici posjećuju radi povezivanja s drugima i smanjenja društvene izolacije. Možemo zaključiti kako narodne knjižnice zajednici pružaju osjećaj pripadnosti i visoku razinu povjerenja.

Isto tako one su prostori koji svojim sadržajima mogu pridonijeti poboljšanju zdravstvene pismenosti. Djelujući kao središta zajednice i mjesta od povjerenja knjižnice su idealne za pružanje intervencija koje pomažu u rješavanju sve većeg zdravstvenog i digitalnog problema nejednakosti, naročito nakon pojave pandemije bolesti COVID-19. Na zahtjev Arts Council England, Simetrica-Jacobs³ je 2014. godine provela studiju o vrednovanju dobiti javnih knjižnica za zdravlje i opće blagostanje. Analizirajući podatke o zdravlju i subjektivnom blagostanju, korištenje knjižnice pozitivno je povezano s većim zadovoljstvom životom, većom srećom i višim osjećajem svrhe u životu (iako je korištenje bilo povezano i s višim razinama anksioznosti). Ti rezultati upućuju na to da knjižnice općenito imaju važnu ulogu u kvaliteti života i dobiti korisnika knjižnica.

3. Programi podrške u Gradskoj knjižnici i čitaonici Vinkovci

Gradska knjižnica i čitaonica Vinkovci (dalje: Knjižnica) narodna je javna knjižnica koja obavlja funkciju županijske matične knjižnice. Jedna od ključnih misija vinkovačke knjižnice je „unaprijediti znanje i kvalitetu života građana Županije razvijanjem svih vrsta pismenosti te promicanjem čitanja i cjeloživotnog učenja za sve, kao i čuvanjem i promicanjem lokalne baštine na dobrobit pojedinca i društva u cjelini“ (Strateški plan, s. a.). Kako bi zadovoljila potrebe svojih korisnika, svaka narodna knjižnica, pa tako i Gradska knjižnica i čitaonica Vinkovci, trebala bi analizom postojećeg stanja odrediti svoje pozitivne elemente i mogućnosti kao i svoje slabosti i prijetnje. Za knjižničare je ponekad teško biti objektivan u odnosu prema knjižnici u kojoj djeluju kao i zajednici kojoj pripadaju. Kako ističe Seiter-Sverko (2015) djelatnici knjižnica u sve većoj mjeri šire svoju profesiju i izvan radnog vremena te tim suodnosom izražavaju i svoj identitet i odnos prema profesionalnoj pripadnosti.

Kako bi kreirali što bolje knjižnične usluge u Gradskoj knjižnici i čitaonici Vinkovci, djelatnici su provodili različite ankete koje su istraživale stavove i mišljenja korisnika. Anketno istraživanje koje su provodile Ladan i Pezer (2010), a bilo je predstavljeno na 37. skupštini HKD-a, pokazalo je da korisnici knjižnicu

³ Simetrica-Jacobs je istraživačka konzultantska tvrtka specijalizirana za istraživanje društvenih vrijednosti, dobiti/blagostanja i procjenu utjecaja, <https://www.simetrica-jacobs.com/>.

percipiraju kao kulturno središte i mjesto susreta građana lokalne sredine s ograničenim prostornim mogućnostima, mjesto koje je međusobno povezano sa svim kulturnim i javnim ustanovama, čimbenik koji značajno utječe na poboljšanje kvalitete života građanina pojedinca u svakoj životnoj dobi te mjesto slobodnog pristupa cjelokupnom znanju i mjesto cjeloživotnog učenja i svih vrsta pismenosti.

Rezultati istraživanja „Koliko poznajem i koristim svoju dječju knjižnicu?“ provedenog 2015. godine na dječjem odjelu Gradske knjižnice i čitaonice Vinkovci pokazali su da se Knjižnica izdvaja kao ustanova u koju korisnici imaju povjerenja (Šimić, 2015) te da s vremenom korisnici Knjižnice postaju njezini suradnici koji se aktivno uključuju u organizaciju pojedinih programa. U kontekstu dobrobiti za svoju zajednicu, povijesno gledajući, vinkovačka knjižnica istaknula se kao mjesto susreta prepoznatljivo po svojoj usluzi i stručnom osoblju. Pojavom epidemije bolesti COVID-19, knjižnice su bile suočene s novim izazovima, osobito jer je veliki dio njih bio zatvoren za javnost u 2020. godini, što je pridonijelo još većem osjećaju isključenosti i izolacije. Gradska knjižnica i čitaonica Vinkovci bila je zatvorena za korisnike od 19. ožujka do 27. travnja 2020. godine. U prvim danima pandemije Knjižnica je kao informacijska ustanova nastojala djelovati edukativno kako bi korisnicima olakšala razlikovanje provjerenih i pouzdanih informacija od neprovjerenih informacija i dezinformacija, posebice u okolnostima informacijskog kaosa vezanog za epidemiju COVID-19. Osmišljene su nove usluge i događanja za korisnike, kao zamjenski oblik tradicionalnim knjižničnim uslugama. Knjižnični su programi, osmišljeni u razdoblju pandemije, bili usmjereni prema različitim korisničkim skupinama kako bi se poboljšala kvaliteta života narušena epidemijom koronavirusa. Programi podrške koji se posebno izdvajaju jesu „Knjiga dostupna svima – dok se izoliram, nove svjetove otkrivam!“⁴, „Minute za dobar san“⁵, „Nina Bljak vam predstavlja“⁶, „Zavičaj u srcu“⁷, *online* promocije knjiga i dr. Važno je napomenuti da se kroz te programe podrške nastojalo, unatoč fizičkoj odsutnosti, biti blizu korisnika, oslušivati njihove potrebe i pružiti im

⁴ Usluga Gradske knjižnice i čitaonice Vinkovci osmišljena s ciljem dostave omiljene literature korisnicima na njihov kućni prag. Uslugu olakšavaju različiti oblici komunikacije, jer osim telefonski i *e*-porukom, korisnici se mogu obratiti i na Facebook profilu.

⁵ „Minute za dobar san“ osmišljene su kao alat za poticanje čitanja u kriznim uvjetima. Djeci su osigurane obje dimenzije slikovnice – zvučna (čitanje) i vizualna (ilustracije). Video slikovnice objavljujane su na knjižničnoj Facebook stranici i knjižničnom YouTube kanalu – GkVinkovci.

⁶ „Nina Bljak vam predstavlja“ naziv je rubrike u kojoj se svake srijede na knjižničnoj Facebook stranici i knjižničnom Instagram profilu mogu pročitati zanimljivi osvrti Nikoline Baljak na književna djela. Nikolina Baljak poznata je blogerica koja svojim specifičnim odabirom naslova može zainteresirati svakog istinskog ljubitelja knjige.

⁷ „Zavičaj u srcu“ rubrika je koja se piše svakoga petka i objavljuje na knjižničnoj Facebook stranici. U njoj se donose manje poznate činjenice, priče ili anegdote o Vinkovcima. Često su priče popraćene fotografijama koje se čuvaju u Zavičajnoj zbirici *Cibaliana* i podsjećaju korisnike na neka sretnija vremena i činjenicu da je aktualna kriza samo prolazna situacija, ali njihov zavičaj, Vinkovci i Knjižnica uvijek će biti tu.

sliku nečeg poznatog, domaćeg i svakodnevnog, što su oni smatrali ugroženim s pojavom pandemije bolesti COVID-19.

Kada govorimo o programima podrške danas, jedna od prioriternih zadaća Gradske knjižnice i čitaonice Vinkovci usmjerena je podršci i razvoju zdravstvene pismenosti. U novije vrijeme zdravstvene su informacije sve važniji dio ponude narodnih knjižnica. Naprimjer, u svijetu postoje programi koji su osmišljeni kako bi se povećao pristup visokokvalitetnim zdravstvenim informacijama kao što su „Books on prescription“⁸, „Reading well books on prescription“⁹ i dr. Knjižnica je prepoznata kao ugodno i neformalno okruženje koje svojim korisnicima omogućuje pristup zdravstvenim informacijama. Iz iskustva u radu s korisnicima poznato je da će pojedine informacije o zdravstvenom stanju brojni korisnici najprije zatražiti u svojoj knjižnici prije posjeta liječniku. Iako ne pružaju medicinsku zdravstvenu skrb, one su izvor informacija o preventivnim zdravstvenim programima i o tome kako, gdje i zašto pristupiti medicinskoj skrbi lokalno i *online*.

Nastojeći zadovoljiti potrebu za pouzdanim zdravstvenim informacijama, Gradska knjižnica i čitaonica Vinkovci izgrađuje zbirku stručno-znanstvene literature koja svojim sadržajem pokriva mnoga područja koja se bave kako fizičkim, tako i mentalnim zdravljem pojedinca, s posebnim naglaskom na *self-care*¹⁰ literaturu. Isto tako organiziraju se edukativna predavanja, tečajevi i promocije knjiga, čiji sadržaji promiču zdravlje i mentalno blagostanje.¹¹ Gradska knjižnica i čitaonica Vinkovci nastoji kroz svoje programe poticati razvoj biblioterapije¹² bilo da se radi o čitanju i interakciji jedan na jedan, grupnoj, ili pak savjetodavnoj (npr. preporuke za čitanje u procesu žalovanja, savjeti roditeljima što čitati svojoj djeci kako bi pobijedila određene strahove ili sl.)

⁸ „Books on prescription“ je program koji vode Well South Primary Health Network i knjižnice Otaga i Southlanda (javne knjižnice, sveučilišne knjižnice i zatvorske knjižnice) kako bi se povećao pristup visokokvalitetnim zdravstvenim informacijama.

⁹ Popis 30 naslova „Reading well books on prescription“ za uobičajena stanja mentalnog zdravlja kod odraslih.

¹⁰ *Self-care* – sposobnost pojedinaca, obitelji i zajednice da promiču zdravlje, brinu o prevenciji bolesti, održavaju zdravlje i nose se s bolešću i invaliditetom uz podršku pružatelja zdravstvene skrbi ili bez nje (World Health Organization, 2023.).

¹¹ Osim što nudi literaturu, Gradska knjižnica i čitaonica Vinkovci nastoji u svojim programima podrške korisnicima i nekorisnicima ponuditi različita tematska predavanja koja pokrivaju njihove interese. Neka od predavanja koja su održana bavila su se temom djece s poteškoćama u razvoju, mentalnog zdravlja, ekologije, putopisnih putovanja, tribina i sličnim temama. O nekoliko predavanja više informacija u odjeljku Mrežni izvori.

¹² *biblioterapija* (biblio- + terapija) – liječenje knjigom (književnošću) mentalnih, emotivnih i socijalnih problema. Primjenjuju je knjižničari, psiholozi, socijalni radnici i učitelji, individualno ili u skupinama potpore. Biblioterapija je čitalačka aktivnost koja ujedinjuje četiri temeljna procesa: identifikaciju čitatelja s likom u knjizi, projekciju, čitatelj sebe i svoje osjećaje projicira u lik s kojim se identificirao, kao siguran način ispitivanja vlastitog ponašanja, katarzu i uvid (Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, 2023.).

4. Istraživanje o zadovoljstvu korisnika programima podrške u Gradskoj knjižnici i čitaonici Vinkovci

4.1. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja bio je odgovoriti na pitanje zadovoljavaju li programi podrške potrebama korisnika vinkovačke knjižnice i jesu li ti programi prepoznati kao programi namijenjeni njihovoj dobrobiti i promicanju kvalitete života. Isto tako, važno je bilo osvijestiti koliko su sadržajne i bogate knjižnične zbirke namijenjene promicanju kvalitete života.

4.2. Istraživačka metodologija

Korištena je metoda *online* ankete. Anketno ispitivanje provedeno je od 12. do 25. rujna 2022. godine. Mrežno dostupna anketa provedena je na uzorku od ukupno 276 ispitanika, od kojih su 267 ispitanika članovi Knjižnice i 9 ispitanika koji nisu članovi Knjižnice. Prema tim podacima, može se zaključiti da je ispitivanje provedeno na uzorku nešto manjem od 10 % učlanjenih odraslih korisnika u Knjižnicu. *Online* anketa rađena je i analizirana preko internetske usluge Google Forms. *Online* anketa bila je poslana elektroničkom poštom korisnicima Knjižnice koji su pri učlanjenju u Knjižnicu dali privolu ili su korisnici u Knjižnici osobno zamoljeni da popune anketu koja je bila dostupna na mrežnim stranicama i društvenim mrežama Knjižnice. Zbog postavljanja anketnog upitnika na internet (mrežna stranica i društvene mreže Knjižnice), anketnim pitanjima predvidjela se mogućnost popunjavanja ankete za nečlanove Knjižnice. Rezultati ankete su to i pokazali, mali broj ispitanika nisu članovi Knjižnice.

Anketni upitnik bio je podijeljen u tri dijela koja su sadržavala pitanja kojima su se prikupljali demografski podaci ispitanika (dob, spol, stupanj obrazovanja, radni status); pitanja vezana za članstvo u Knjižnici (godine članstva u Knjižnici, učestalost dolaska u Knjižnicu, korištenje knjižničnih usluga) i pitanja vezana za temu *self-care*. Anketni upitnik imao je ukupno 15 pitanja. Pitanja u anketi bila su zatvorenog tipa, osim zadnjeg, koje je bilo otvorenog tipa, u kojemu je ispitanicima ostavljena mogućnost vlastitog odgovora.

4.3. Rezultati provedenog istraživanja i rasprava

Prema sociodemografskim podacima anketu je popunilo 85,1 % osoba ženskog spola i 14,9 % osoba muškog spola, a prema dobnoj strukturi njih 58 % ima između 31 i 50 godina, 24,6 % između 51 i 65 godina, 12 % između 19 i 30 godina, dok se mali postotak ispitanika odnosio na one mlađe od 18 i starije od 65 godina. Prema radnom statusu, većina ispitanika zaposlene su osobe, njih čak

78,6 %, zatim je 8 % umirovljenika, a ukupno je nezaposlenih osoba, studenata i učenika 13,4 %.

Prema stupnju obrazovanja, 45,3 % ispitanika magistri su struke, 28,6 % ispitanika završilo je srednju školu, 17,8 % su prvostupnici, 7,6 % ima magisterij ili doktorat, dok ih je 0,70 % završilo osnovnu školu.

Promatrajući Knjižnicu iz perspektive mjesta susreta, važno je bilo iz provedenog istraživanja saznati razdoblje učlanjenosti ispitanika u Knjižnicu, odnosno koliko dugo su, ako jesu članovi Knjižnice, te ako nisu učlanjeni u Knjižnicu kako dolaze do željene literature i potrebnih informacija. Taj nam je podatak bio važan, između ostalog i kao pretpostavka njihovog povjerenja u Knjižnicu. Korisnici koji dugo koriste usluge Knjižnice bolje su upoznati s djelatnicima i slobodniji su tražiti informacije koje su im potrebne u odnosu na nove korisnike.

Od 276 ispitanika, njih 75,4 % članovi su Knjižnice 5 i više godina, a 21,4 % ispitanika članovi su Knjižnice manje od 5 godina, dok 3,2 % ispitanika nisu članovi Knjižnice. Od ispitanika koji nisu članovi Knjižnice nastojali smo saznati kako dolaze do željene literature i informacija, pri čemu je ponuđeno nekoliko odgovora: *na internetu*, odgovorilo je 32,6 %; *negdje drugdje*, odgovorilo je 30,2 %; *preko člana obitelji koji je korisnik Knjižnice*, odgovorilo je 20,9 %; *na poslu*, odgovorilo je 11,6 % i *preko prijatelja*, odgovorilo je 4,7 % ispitanika nečlanova Knjižnice. Razvidno je da većina tih ispitanika posredno koristi usluge Knjižnice jer su članovi obiteljske i zajednice poznanika učlanjeni u Knjižnicu.

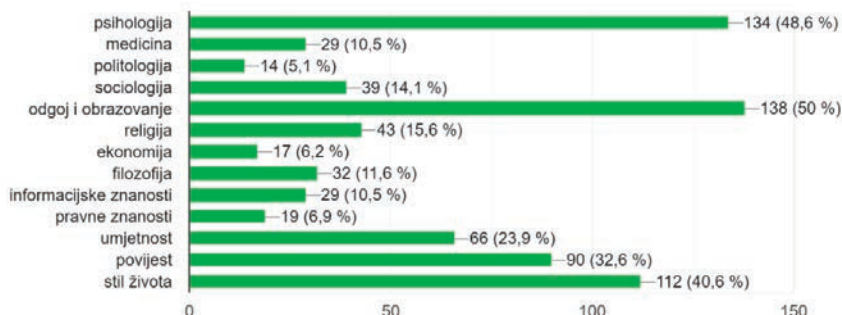
Na pitanje zbog čega najčešće dolaze u Knjižnicu, ispitanici su mogli odabrati više od jednog ponuđenog odgovora te su odgovorili da dolaze najviše zbog posudbe knjiga (čitanje iz razonode) i ostale knjižnične građe 96 %, zatim po literaturu potrebnu u obrazovne svrhe (školovanje, stručno usavršavanje) 46 %, zbog traženja informacija 25,4 %, nešto manje na predavanja 22,8 %, na radionice 14,5 %, na edukacije 12,7 % i najmanje na susrete čitateljskog kluba 3,3 %.

Kako je izgradnja zbirke stručno-znanstvene literature jedna od važnijih zadataka Knjižnice, anketom se nastojalo utvrditi koja su područja najzastupljenija kada se radi o posudbi. Ispitanici su mogli odabrati više ponuđenih odgovora.¹³ Rezultati ankete pokazali su da najveći broj ispitanika posuđuje naslove iz područja odgoja i obrazovanja (njih 50 %), psihologije (48,6 %) i stila života (40,6 %) (slika 1). Pretpostavka je da korisnici posuđuju naslove koji su usko vezani za područja kojima se profesionalno bave te naslove koji su im važni za mentalno zdravlje, dok se naslovi iz područja medicine, koja se najčešće odnose na prevenciju i brigu o fizičkom zdravlju, posuđuju u manjoj mjeri (10,5 %).

¹³ Ponuđeni odgovori: psihologija, medicina, politologija, sociologija, odgoj i obrazovanje, religija, ekonomija, filozofija, informacijske znanosti, pravne znanosti, umjetnost, povijest i stil života.

Kada posuđujete naslove stručne literature, koja vas područja najviše zanimaju? (moguće odabrati više ponuđenih odgovora)

276 odgovora

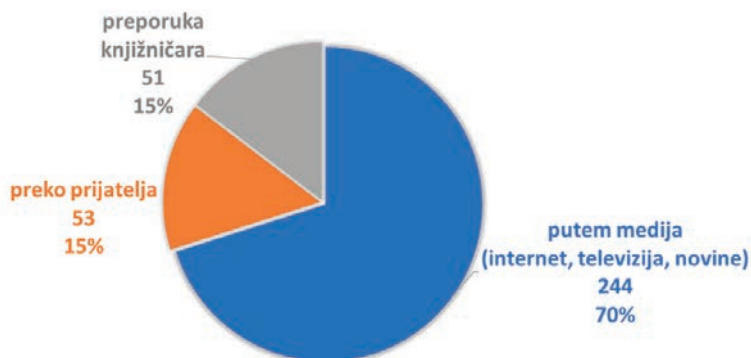

Slika 1. Prikaz učestalost posudbe naslova stručne literature određenoga područja

Ovo je istraživanje još jednom potvrdilo da se, kada je u pitanju dolazak do određenih informacija, u ovom slučaju o naslovima koji se odnose na *self-care*, ispitanici oslanjaju u podjednakom postotku (15 %) na preporuke prijatelja i knjižničara, ali najčešće koriste medije (internet, televizija, novine) kao izvor (slika 2). Pretpostavka je da je to zbog činjenice da im je internet dostupan svakodnevno preko mobilnih i drugih uređaja.

Kako se najčešće informirate o naslovima koji se odnose na *self-care*? (moguće odabrati više ponuđenih odgovora)

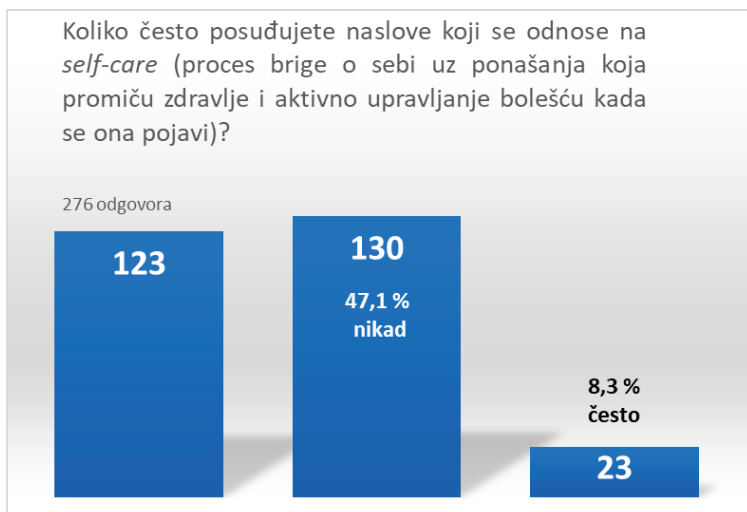
276 odgovora

Slika 2. Najčešće informiranje ispitanika o naslovima vezanim za *self-care*

Velika većina ispitanika, njih 47,1 % ne posuđuje naslove koji se odnose na *self-care*, povremeno ih posuđuje 44,6 % ispitanika, dok ih često posuđuje 8,3 %

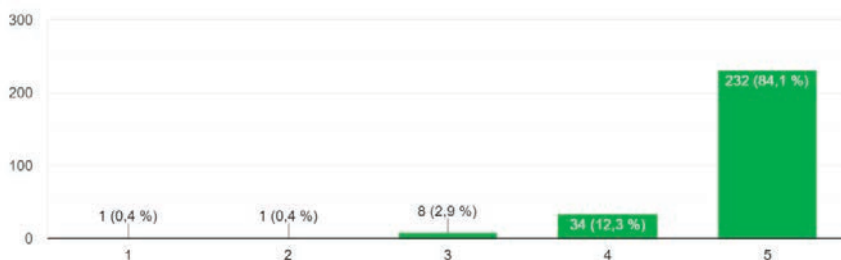
ispitanika (slika 3). Može se zaključiti kako su korisnici koji u velikoj mjeri (njih skoro 53 %) koji povremeno i često posuđuju literaturu koja se odnosi na *self-care*, Knjižnicu prepoznali kao mjesto na kojem će obogatiti svoja znanja o procesu brige o sebi i vlastitom zdravlju.

Slika 3. Učestalost posudbe literature vezane uz *self-care*

Ispitanici su još jednom potvrdili da je Knjižnica mjesto na kojem se osjećaju ugodno (84,1 %) (slika 4), mjesto na kojem su dobili odgovore na tražene informacije i mjesto gdje pronalaze literaturu za bolje razumijevanje svog zdravstvenog stanja.

U kojoj se mjeri slažete odnosno ne slažete s navedenim tvrdnjama? (1 - uopće se ne slažem, 2 - uglavnom se ne slažem, 3 - nemam određeno mišlj... Knjižnica je mjesto u kojem se osjećam ugodno. 276 odgovora

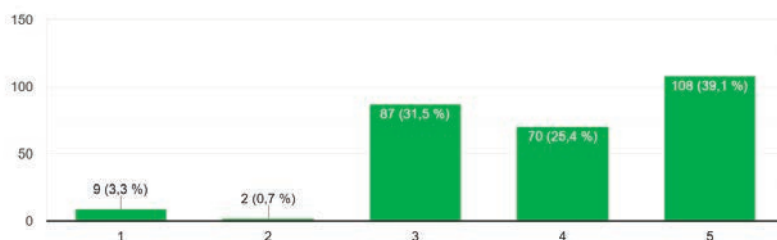

Slika 4. Prikaz odgovora vezanih za pitanje u kojoj se mjeri Knjižnica ugodno mjesto ispitanicima

Međutim, na pitanje posjeduje li Knjižnica dovoljan broj naslova koji se bave temom *self-carea* (slika 5), velik broj ispitanika ne zna odgovor, a pretpostavka je da je razlog tome „nevidljivi fond“¹⁴ te vrste literature, što su pokazali njihovi komentari na kraju ankete gdje predlažu formiranje zasebnih zbirki, preporuka i sl. S druge strane u komentarima ispitanici potiču nabavu korisne literature na temu *self-carea*. Iz komentara ispitanika vidljivo je i da im je *self-care* još uvijek nepoznata tema, što Knjižnici daje prostor za programe edukacije korisnika o toj temu.

Knjižnica posjeduje dovoljan broj naslova koji se bave temom *self-carea*.

276 odgovora

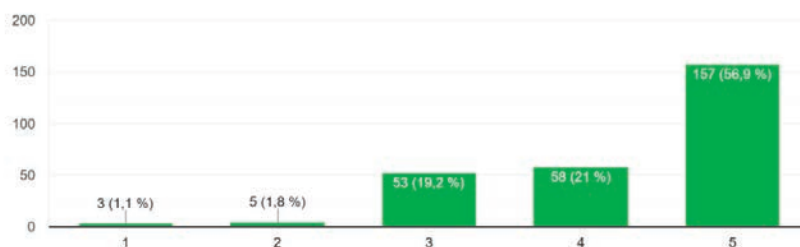

Slika 5. Mišljenje ispitanika o posjedovanju dovoljnog broj naslova koji se bave temom *self-carea*¹⁵

Kada se govori o značaju knjižnice u poticanju zdravog načina života i programima podrške mentalnom zdravlju, ispitanici u velikom broju potvrđuju njezin značaj (slika 6 i slika 7).

Knjižnica potiče zdrav način života.

276 odgovora

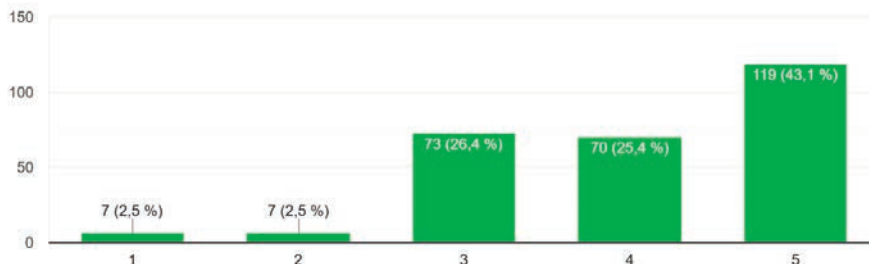
Slika 6. Mišljenje ispitanika o Knjižnici kao mjestu koje potiče zdrav način života

¹⁴ U knjižničarskom žargonu često se koristi pojam „nevidljivi fond“ za knjige koje su često, zbog nedostatka prostora, smještene u zatvorenim spremištima ili u policama sa stručnim oznakama koje korisnici ne poznaju, npr. UDK.

¹⁵ Za odgovore prikazane na slikama 6 i 7 bile su ponuđene vrijednosti u rasponu od 1 do 5 (1 – uopće se ne slažem, 2 – uglavnom se ne slažem, 3 – nemam određeno mišljenje, 4 – uglavnom se slažem, 5 – izrazito se slažem).

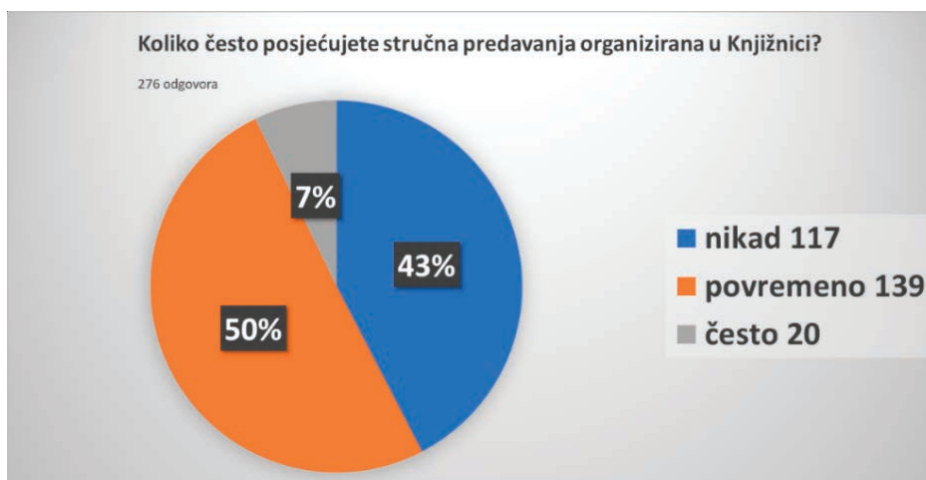
Knjižnica nudi programe podrške mentalnom zdravlju.

276 odgovora

Slika 7. Mišljenje ispitanika o ponudi knjižničnih programa na temu podrške mentalnom zdravlju

Stručna predavanja koja organizira Knjižnica većina ispitanika povremeno posjećuje (slika 8, slika 9 i slika 10) i smatra ih zanimljivima. S druge strane velik je postotak ispitanika koji ne posjećuju predavanja i nemaju mišljenje o njima.

Slika 8. Učestalost posjeta stručnim predavanjima u organizaciji Knjižnice

Slika 9. Učestalost dolazaka na različite edukacije u organizaciji Knjižnice

Slika 10. Zadovoljstvo sadržajima *self-care* tematike u Knjižnici

Odgovor zašto je to tako možda leži u njihovim komentarima, gdje su naveli kako nisu dobili informaciju o najavi predavanja ili se predavanja održavaju u vremenu koje njima ne odgovara s obzirom na to da ih je većina zaposlena (slika 8, slika 9 i slika 10). Jedan od komentara ispitanika:

„Aktivan sam član stvarno dugo, osim informacija (newslettera) koje dobijem putem maila, nisam baš upućen u različite stvari što Knjižnica radi i što se događa u Knjižnici. Mislim da bi dodatno oglašavanje putem lokalnih medija i putem društvenih mreža dopri-

nijelo boljim praćenjem što se događa, a time i više dolazaka na self-care radionice ili nešto slično.“

S druge strane analizirajući komentare ispitanika može se uočiti odstupanje u odgovorima na temu predavanja i aktivnog sudjelovanja u odnosu na njihove želje i preporuke jer između ostalog navode:

„Više radionica s gostima, npr. psiholozima, umjetnicima, art terapije i slično.“

„Organizirati veći broj predavanja.“

„Imam visoko mišljenje o djelatnicima knjižnice, uvijek dragi, ljubazni, susretljivi i spremni pomoći. Da bi mogli više 'dati' uz navedeno, možda više surađivati s osobama iz 'struke', te imati radionice i/ili čisto radi vlastite edukacije i daljnjeg prosljeđivanja informacija.“

„Još programa o spoznavanju i razvijanju vlastite svijesti i samosvijesti.“

5. Zaključak

Knjižnice se često smatraju temeljnim stupovima zajednice. Osim što su mjesta susreta, čuvari znanja i cjeloživotnog učenja, brojna istraživanja pokazuju da su upravo knjižnice tradicionalno mjesta od najvećeg povjerenja, gdje ljudi, uz pomoć stručnih knjižničara, mogu naći pouzdane i relevantne informacije o temama koje ih zanimaju.

Knjižnice su jedinstveno pozicionirane da podrže ljude različitog porijekla i iskustva. To ih čini prirodnim partnerima javnim zdravstvenim ustanovama koje se često bore da dosegnu svoje zajednice i komuniciraju s njima. Kada govorimo o općoj dobrobiti ljudi, mentalno zdravlje postalo je važan čimbenik, a knjižnice nude brojne povezane usluge (grupe podrške, predavanja, čitateljske klubove, specifičnu knjižničku građu i dr.). U knjižnice korisnici dolaze zbog različitih motivacija. Nekima je to posudba knjiga, drugima promocija knjige, predavanje, čitateljski klub i dr. Ono što im je zajedničko jest pozitivan osjećaj koji vežu za prostor knjižnice, kao i osjećaj pripadnosti i zaštićenosti.

Analizirajući rezultate anketnog istraživanja provedenog u Gradskoj knjižnici i čitaonici Vinkovci u rujnu 2022. godine potvrđeno je da je Knjižnica prijateljsko mjesto u kojem se korisnici osjećaju ugodno i kojemu vjeruju. Potencijal zbirke stručno-znanstvene literature nije u potpunosti iskorišten, a „nevidljivi fond“ stručno-znanstvene literature korisnicima bi trebao biti dostupniji i vidljiviji.

Programi podrške u svrhu promicanja dobrobiti i kvalitete života zajednice djelomično su prepoznati kao takvi i Knjižnica bi trebala aktivnije promovirati tu vrstu sadržaja. Tome je djelomično pridonijela i činjenica kako korisnici još uvijek nisu dovoljno dobro upoznati s pojmom *self-carea*, što Knjižnici daje prostor za programe edukacije korisnika na tu temu.

Rezultati istraživanja još jednom pokazali su da Knjižnici nije dovoljno samo oslanjati se na bogatu i sadržajnu zbirku *self-care* literature, nego da je zbirku potrebnu promovirati i povezati s aktivnostima koje uključuju predavanja, promocije, radionice i dr. Analizirajući i vrednujući trenutno stanje i svoju poziciju u lokalnoj zajednici u svrhu promoviranja zdravog načina života, Gradska knjižnica i čitaonica Vinkovci može raditi na osmišljavanju i usavršavanju programa podrške koji će pridonijeti jačanju svijesti brige o sebi i drugima.

O vinkovačkoj knjižnici Čorkalo Jemrić (2010) piše: „kao i u sve knjižnice svijeta, i u našu, vinkovačku, čovjek ulazi da bi se uzdignuo i usavršio, razmišljao o raskoši života i približio se idealu i idealnom(...)“ Upravo na tragu tih riječi, vinkovačka knjižnica u središte svog djelovanja stavlja čovjeka, njegove potrebe, težnje i želje.

LITERATURA

- Arts Council England. (2014). Evidence review of the economic contribution of libraries: Arts Council England: Final Report. Manchester: BOP Consulting. [citirano: 2023–04–06]. Dostupno na: https://www.artscouncil.org.uk/sites/default/files/download-file/Evidence_review_economic_contribution_libraries_2014.pdf
- Banks, K. (2022). The role public libraries play in community health and wellbeing. [citirano: 2023–04–06]. Dostupno na: <https://blog.pressreader.com/libraries-institutions/role-public-libraries-play-in-community-health-and-wellbeing>
- Biblioterapija (2021). Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. [citirano: 2023–04–06]. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=7466>
- Čorkalo Jemrić, K. (2010). Vinkovačka knjižnica – iz pepela rođena feniks ptica. U: E. Pezer (glavna urednica). *Vinkovačka knjižnica iz pera i duše: Knjiga sjećanja*. (Str 29–34). Vinkovci: Gradska knjižnica i čitaonica Vinkovci.
- Diener E. (2000). Subjective well-being: The science of happiness and a proposal for a national index. *American Psychologist* 55, 1: 34–43. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.1.34>

- Frey, B. S.; A. Stutzer. (2002). The Economics of Happiness. *World Economics* 3, 1: 25–41. [citirano: 2023–04–06]. Dostupno na:
<https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=e93a1ca81d-b2dc6de5be035bb17149b1e7da0556>
- Fujiwara, D.; R. Lawton; S. Mourato (2015). The health and wellbeing benefits of public libraries: Full report. Manchester: Arts Council England. [citirano: 2023–04–06]. Dostupno na:
<https://www.artscouncil.org.uk/research-and-data/health-and-wellbeing-benefits-public-libraries>
- Keyes C. L. M. (2002). The Mental Health Continuum: From Languishing to Flourishing in Life. *Journal of Health and Social Research* 43, 2: 207–222.
<https://doi.org/10.2307/3090197>
- Mattern, S. (2014). Library as Infrastructure: Reading room, social service center, innovation lab: How far can we stretch the public library?. *Places Journal* [citirano: 2023–04–06]. Dostupno na:
<https://placesjournal.org/article/library-as-infrastructure/>
- Sabolović-Krajina, D. (2020). Narodne knjižnice u tranziciji: Sociološki aspekti. Koprivnica: Meridijani.
- Seiter-Šverko, D. (2015). Kompetencije knjižničara za koncepciju „trećega prostora“. U: D. M. Gabriel i J. Leščić (urednice). *Narodne knjižnice kao treći prostor: Zbornik radova: 9. savjetovanje za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj*. (Str 69–75). Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica.
- Strateški plan (s. a.). Strateški plan razvoja Gradske knjižnice i čitaonice Vinkovci od 2019. do 2023. godine.
- Strine et al. (2008). Strine T. W.; D. P. Chapman; L. S. Balluz; D. G. Moriarty; A. H. Mokdad. The associations between life satisfaction and health-related quality of life, chronic illness, and health behaviors among U.S. community-dwelling adults. *Journal of Community Health* 33: 40–50. DOI: 10.1007/s10900-007-9066-4
- Šimić, Sonja. (2015). Koliko poznajem i koristim svoju dječju knjižnicu? U: D. M. Gabriel i J. Leščić (urednice). *Narodne knjižnice kao treći prostor: Zbornik radova: 9. savjetovanje za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj*. (Str 341–350). Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica.
- Tov, W. (2018). Well-being concepts and components. In *Handbook of subjective well-being*. (Pp. 1–15). Salt Lake City, UT: Noba Scholar. [citirano: 2023–04–06]. Dostupno na:
https://ink.library.smu.edu.sg/cgi/viewcontent.cgi?article=4093&context=soss_research
- Vrkić Dimić, J. (2014). Suvremeni oblici pismenosti. *Školski vjesnik: Časopis za pedagoškijsku teoriju i praksu* 63, 3: 381–394. [citirano: 2023–04–06]. Dostupno na:
<https://hrcak.srce.hr/file/200650>

Mrežni izvori:

- Books on Prescription. [citirano: 2023–04–06]. Dostupno na:
<https://wellsouth.nz/community/mh-concerns/books-on-prescription/>
- Google Forms. Dostupno na: <https://www.google.hr/intl/hr/forms/about/>
- Health and Wellbeing. [citirano: 2023–04–06]. Dostupno na:
<http://www.librariesconnected.org.uk/universal-offers/health-wellbeing>
- Mental health. [citirano: 2023–04–06]. Dostupno na:
<https://reading-well.org.uk/books/books-on-prescription/mental-health>
- Moć igre u rehabilitaciji djece s poremećajima iz spektra autizma. [citirano: 2023–04–06]. Dostupno na: <https://www.facebook.com/gkvk1875/posts/4892275817546196>
- Plivaš li ili toneš u digitalnom svijetu? [citirano: 2023–04–06]. Dostupno na:
<https://www.facebook.com/gkvk1875/posts/570853018409439>
- Putopisno predavanje Mateja Perka. [citirano: 2023–04–06]. Dostupno na:
<https://www.facebook.com/gkvk1875/posts/2057018007738672>
- Self-care interventions for health. [citirano: 2023–04–06]. Dostupno na:
https://www.who.int/health-topics/self-care#tab=tab_1
- Well-Being Concepts (2018). [citirano: 2023–04–06]. Dostupno na:
<https://www.cdc.gov/hrqol/wellbeing.htm>